

Андрій Палюх

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права та процесу

Михайло Гузела

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права та процесу

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

© Палюх А., Гузела М., 2018

Статтю присвячено проблемі визначення сутності кримінального переслідування як інституту кримінального процесуального права, а також встановлення співвідношення обвинувачення в кримінальному провадженні та кримінального переслідування. На основі дослідження наукових позицій окремих вчених-процесуалістів щодо сутності кримінального переслідування як кримінальної процесуальної категорії зроблено висновок, що кримінальне переслідування є провідною самостійною функцією кримінального провадження, яка охоплює: початок досудового кримінального провадження внесенням відомостей до ЄРДР, повідомлення про підозру конкретній особі, отримання доказів, які підтверджують підозру у вчиненні кримінального правопорушення, обґрунтування обвинувачення перед судом щодо винуватості обвинуваченого та необхідності застосування до нього кримінального покарання.

Ключові слова: кримінальне процесуальне право; кримінальне провадження; функції кримінального провадження; обвинувачення; кримінальне переслідування.

Андрей Палюх, Михаил Гузела

СУЩНОСТЬ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ И ПРОБЛЕМА ЕГО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ЗАКРЕПЛЕНИЯ

Статья посвящена проблеме определения сущности уголовного преследования как института уголовного процессуального права, а также установление соотношения обвинения в уголовном производстве и уголовного преследования. На основе исследования научных позиций отдельных ученых-процессуалистов по поводу сущности уголовного преследования как уголовного процессуальной категории сделан вывод, что уголовное преследование является ведущей самостоятельной функцией уголовного производства, которая включает: начало досудебного уголовного производства внесением сведений в ЕРДР, сообщение о подозрении конкретному лицу, получение доказательств, подтверждающих подозрение в совершении уголовного преступления, обоснование обвинения перед судом о виновности обвиняемого и необходимости применения к нему уголовного наказания.

Ключевые слова: уголовное процессуальное право; уголовное производство; функции уголовного производства; обвинение; уголовное преследование.

Anrii Paliukh

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
Ph. D.

Mykhailo Huzela

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
Ph. D., Assoc. Prof.

SATISFACTION OF CRIMINAL TRANSMISSION AND THE PROBLEM OF ITS LEGISLATIVE SECURITY

The article is devoted to the problem of determining the essence of criminal prosecution as an institution of criminal procedural law. , as well as establishing the ratio of prosecution in criminal proceedings and prosecution. On the basis of the research of the scientific positions of certain scholars-processualists on the essence of criminal prosecution as a criminal procedural category, it was concluded that criminal prosecution is the leading independent function of criminal proceedings, which covers: the beginning of pre-trial criminal proceedings by making information to the IDR, notification of suspicion to a particular person, obtaining evidence proving suspicion of a criminal offense, justification of the prosecution of the defendant's guilt and the need to apply it criminal punishment.

Key words: criminal procedural law; criminal proceedings; functions of criminal proceedings; prosecution; criminal prosecution.

Постановка проблеми. Враховуючи той факт, що ми сьогодні переживаємо епоху становлення законодавства України про кримінальне провадження, то серед основних проблем кримінальної процесуальної науки на одне з чільних місць висувається проблема кримінальних процесуальних функцій. При цьому, багато науковців сходяться в гострих наукових дискусіях з приводу співвідношення кримінального обвинувачення та кримінального переслідування в науці кримінального процесуального права. Тому вирішення питання сутності кримінального переслідування є досить вагомим завданням у розв'язанні зазначених вище дискусійних проблем.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми кримінального обвинувачення та кримінального переслідування внесли ціла низка науковців, зокрема Л. М. Давиденко, В. В. Долежан, В. С. Зеленецький, Н. І. Щегель, А. А. Квачевський, А. М. Ларін, В. М. Савицький, Г. П. Серета, М. С. Строгович, Ф. Н. Фаткуллін, І. В. Гловюк та ін.

Мета статті – визначити сутність функції кримінального переслідування та співвідношення його з кримінальним обвинуваченням, вирішити проблеми законодавчого закріплення кримінального переслідування.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні багато вчених-процесуалістів намагаються розв'язати складну теоретичну проблему сутності кримінального переслідування та кримінального обвинувачення через призму співвідношення цих теоретичних категорій кримінального провадження.

Адже, до сьогодні в теорії кримінального процесу виділяють три основні кримінальні процесуальні функції: обвинувачення, захисту, правосуддя (судового розгляду та вирішення провадження). Однак, перша з них, як би ми цього не бажали, не повністю охоплює досудове розслідування як стадію кримінального провадження, хоча багато вчених (вважаємо, що безпідставно) ототожнюють обвинувачення з кримінальним переслідуванням. Своєю чергою, кримінальне переслідування, як категорія кримінального процесу з двохсотлітньою історією, не знайшла повною мірою свого закріплення в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України. Хіба що законодавець закріпив зазначений термін у ст. 542 КПК України в аспекті перейняття кримінального переслідування [1].

Саме через відсутність у чинному КПК України дефініції кримінального переслідування на сьогодні дискусійним питанням щодо сутності кримінального переслідування є особливо дискусійним.

На основі аналізу певних наукових позицій, можна виділити два наукові підходи. Зокрема, найбільшу прихильність серед науковців має поняття кримінального переслідування в широкому розумінні, оскільки передбачає весь комплекс процесуальної діяльності у кримінальному провадженні: від моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР, встановлення події кримінального правопорушення, а також особи, що вчинила кримінальне правопорушення – аж до доведення її винуватості судом, призначення відповідного покарання та його виконання. Однак, зазначене розуміння кримінального переслідування нашою наукою на цілу низку запитань, зокрема: чи належить відносити до такої діяльності оперативно-розшукові заходи та заходи забезпечення кримінального провадження разом із запобіжними заходами, чи належить відносити до такої діяльності діяльність з виконання призначених покарань тощо? Вузьке ж розуміння сутності кримінального переслідування (А. В. Лапкін) зводиться лише до підозри та обвинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення [8, 85]. Однак, зазначений підхід зводить кримінальне переслідування лише до обвинувальної діяльності та залишає поза увагою діяльність відповідних органів, спрямовану на встановлення події кримінального правопорушення та викриття винних у його вчиненні.

Водночас є й інші погляди. Зокрема, О. Є. Звірко розкриває зміст кримінального переслідування відповідно до стадії кримінального провадження: досудової, судової та післясудової. Зокрема, кримінальне переслідування на досудовій стадії полягає у здійсненні процесуальних дій та ухваленні рішень прокурором, органом дізнання, слідчим у межах своєї компетенції, спрямованої на розшук і викриття винних осіб, збиранням доказів, застосуванням примусових заходів процесуального характеру, висуненням підозри та обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення та направленням матеріалів кримінального провадження до суду. З позиції зазначеного вченого, зміст кримінального переслідування на судовій стадії, на його думку, полягає в участі у попередньому розгляді справи, підтриманні державного обвинувачення в суді, оскарженні вироків чи ухвал суду та участі в перегляді таких рішень у вищих судових інстанціях, а також у випадках перегляду за нововиявленими обставинами [8, 85].

Що ж стосується післясудової стадії, то кримінальне переслідування в такому випадку спрямоване на виконання покарання, здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, вирішення питань під час звільнення від відбування покарання, застосування акту амністії, помилування, реабілітації, зняття судимості [8, 84–85].

Ми притримуємося позиції, що для визначення сутності кримінального переслідування слід, насамперед, звернути увагу на співвідношення кримінального переслідування з суміжними категоріями в теорії кримінального процесу, зокрема, з обвинуваченням. Щодо такого співвідношення понять кримінального переслідування й обвинувачення, то І. В. Гловюк виділяє декілька основних підходів, зокрема: ототожнення кримінального переслідування та кримінального обвинувачення; визнання кримінального переслідування частиною обвинувачення; навпаки, визнання обвинувачення частиною або етапом кримінального переслідування; кримінальне переслідування передуює обвинуваченню; визнання кримінального переслідування діяльністю по доведенню обвинувачення перед судом; визнання самостійності кримінального інститутів переслідування та обвинувачення; обвинувачення є наслідком кримінального переслідування тощо [4].

Ми поділяємо позицію зазначеного автора, що термін кримінальне переслідування доцільно використовувати для визначення діяльності суб'єктів (зокрема – слідчого та прокурора), яка спрямована на викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення, та на забезпечення кримінальної відповідальності цієї особи. Обвинувачення ж пов'язане з реалізацією цієї функції стороною обвинувачення в суді, а тому є логічним, що обвинувачення як твердження слідчого чи прокурора формулюється у відповідному процесуальному документі (обвинувальному акті) і спрямоване на реалізацію кримінальної відповідальності. Отже, вважаємо що обвинувачення є етапом (формою) кримінального переслідування[4; 5].

Не зайвим буде зазначити, що в розроблюваному в Україні законодавстві в сфері кримінального провадження вже були і є «несміливі» кроки на шляху закріплення в науковій та практичній кримінальній процесуальній діяльності категорії кримінальне переслідування. Зокрема, Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311, закріпила поки що єдине в законодавстві України визначення категорії «кримінальне переслідування», згідно з яким кримінальне переслідування – це виняткова процесуальна функція прокурора, котра полягає у висуненні від імені держави обвинувачення, направленні кримінальної справи до суду, підтриманні державного обвинувачення в суді, участі у перегляді судових рішень у кримінальних справах в апеляційній та касаційній інстанціях [2; 6; 7].

На підставі положень зазначеної Концепції, державний обвинувач – це посадова особа органів прокуратури, яка здійснює функцію кримінального переслідування особи в процесі досудового розслідування та підтримує державне обвинувачення у кримінальному судочинстві [2]. Як видається, законодавець досить сміливо спробував чітко визначити суб'єкта, котрий би був уповноважений здійснювати функцію кримінального переслідування у кримінальному провадженні.

Однак, найвагомішим питанням є регламентація в зазначеній Концепції функціонального призначення прокурора у кримінальному провадженні. Зокрема, у сфері кримінальної юстиції запропоновано, що прокуратура в Україні має бути єдиним органом, на який покладається виконання функції кримінального переслідування особи, зокрема, висунення обвинувачення, процесуального керівництва досудовим розслідуванням та складання обвинувального акта [2; 5; 6].

Все зазначене вище загалом узгоджується з Рекомендаціями Рес (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, які ухвалені Комітетом Міністрів 6 жовтня 2000 року, де зазначено, що саме на прокурорів в усіх системах кримінального провадження законодавець покладає вирішення таких питань: про початок або ж продовження кримінального переслідування; підтримання обвинувачення в суді; можливості оскаржувати або вносити апеляції на ... судові рішення. В зазначених Рекомендаціях закріплено, що у певних системах кримінального провадження прокуратура: здійснює внутрішньодержавну кримінальну політику з врахуванням (звичайно, в межах можливостей) регіональних та місцевих умов; провадить досудове розслідування, керує ним або здійснює нагляд за ним; забезпечує надання ефективної допомоги потерпілим; ухвалює рішення щодо застосування заходів, альтернативних кримінальному переслідуванню; здійснює нагляд за виконанням судових рішень тощо [3; 5; 7, 115]. Отже, у європейській доктрині кримінального провадження регламентуються повноваження прокурорів, пов'язані з проведенням розслідування, процесуальним керівництвом або ж наглядом за розслідуванням, а також з підтриманням обвинувачення в суді. Водночас допускається, з огляду на національні особливості розбудови інституту прокуратури, альтернативне встановлення повноважень прокурора у кримінальному провадженні з ведення розслідування, керування ним або здійснення нагляду за ним. Як приклад можна навести положення КПК Франції (ст.ст.12, 13, 40, 401), що надають прокурору право починати кримінальне переслідування, керувати здійсненням дізнання та здійснювати публічний позов у кримінальному провадженні [5].

Отже, кримінальне переслідування є провідною самостійною функцією кримінального провадження, яка охоплює: початок досудового кримінального провадження внесенням відомостей до ЄРДР, повідомлення про підозру конкретній особі, отримання доказів, які підтверджують підозру у вчиненні кримінального правопорушення, обґрунтування обвинувачення перед судом щодо винуватості обвинуваченого та необхідності застосування до нього кримінального покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. К., 2018. 2. Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>. 3. Рекомендації Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, які ухвалені Комітетом Міністрів 6 жовтня 2000 року. URL: <http://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?> 4. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу 2012 р. Монографія: Гловюк І. В. Одеса: Юридична література. 2015. 712 с. 5. Роль прокурора в доказуванні: монографія (А. І. Палюх, М. В. Гузела, Г. С. Римарчук, І. І. Циліурік). Львів: Укр. акад. друкарства. 2017. 184 с. 6. Луцик В. Функції прокурора в досудових стадіях кримінального судочинства України. URL: <http://radnuk.info/home/24222-2013-05-14-17-01-20.html>. 7. Остапець В. Співвідношення понять «державне обвинувачення» та «кримінальне переслідування» у проекті кримінального процесуального кодексу України. *Вісник національної академії прокуратури України*. №2, 2009. Київ., 2009. С.114-118. 8. Теорія кримінального переслідування: Монографія [В. А. Гринчак, І. Я. Заяць, В. І. Петлюк, Г. М. Федущак-Паславська]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 208 с.

REFERENCES

1. *Kryminalnyj procesualnyj kodeks Ukrayiny* [Crimean procedural code of Ukraine]. K., 2018. 2. *Konceptiya reformuvannya kryminalnoyi yustyciyi Ukrayiny, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 8 kvitnya 2008 roku* [The Concept of the Reform of the Criminal Justice of Ukraine, approved by the Decree of the President of Ukraine of April 8, 2008 No. 311]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008> 3. *Rekomendaciyi Rec (2000) 19 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shhodo roli prokuratury v systemi kryminalnogo pravosuddya, yakі uxvaleni Komitetom Ministriv 6 zhovtnya 2000 roku* [Recommendation Rec (2000) 19 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the role of the prosecutor's office in the criminal justice system, adopted by the Committee of Ministers on October 6, 2000]. URL: <http://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?>. 4. *Kryminalno-procesualni funkciyi: teoriya, metodologiya ta praktyka realizaciyi na osnovi polozhen Kryminalnogo procesualnogo kodeksu*. [Criminal-procedural functions: theory, methodology and practice of realization on the basis of the provisions of the Criminal Procedural Code]. 2012 r. Monografiya: Glovyuk I. V. Odesa: Yurydychna literatura. 2015. 712 p. 5. *Rol prokurora v dokazuvanni: Monografiya* (A. I. Palyux, M. W. Huzela, H. S. Ry`marchuk, I. I. Tsilyuryk) [The role of the prosecutor in proving: Monograph (A. I. Palyukh, M. W. Huzela, G. S. Rimarchuk, I. I. Tsilyurik)]. L`viv: Ukr. akad. drukarstva. 2017. 184 s. 6. *Lucyk W. Funkciyi prokurora v dosudovyx stadiyax kryminalnogo sudochynstva Ukrayiny* [Functions of the prosecutor v dosudovyx stadiyax kryminalnogo sudochynstva Ukrayiny]. URL: <http://radnuk.info/home/24222-2013-05-14-17-01-20.html>. 7. *Ostapecz` V. Spivvidnoshennya ponyat` «derzhavne obvynuvachennya» ta «kryminalne peresliduvannya» u proekti kryminalnogo procesualnogo kodeksu Ukrayiny* [Correlation between the concepts of "state prosecution" and "prosecution" in the draft criminal procedural code of Ukraine]. *Visnyk nacionalnoyi akademiyi prokuratury Ukrayiny*, #2, 2009. Kyiv, 2009. P. 114–118. 8. *Teoriya kryminalnogo peresliduvannya* [The theory of criminal prosecution]: Monografiya / V. A. Gry`nchak, I. Ya. Zayacz`, V. I. Petlyuk, G. M. Fedushhak-Paslavs`ka]. L`viv: LNU imeni Ivana Franka, 2017. 208 p.

Дата надходження: 11.06.2018 р.